

دامادها و دولت‌ها

مهدی و امیرحسین معتقدند که میان سال‌های 1368 تا 1384 در ایران دایی‌سالاری حاکم بوده است چرا که آنان دو دایی دارند که از سال 1368 تا سال 1384 بر ایران حکومت می‌کردند. دایی پدری آنان اکبر هاشمی رفسنجانی بود که از سال 1368 تا سال 1376 رئیس‌جمهور ایران بود و دایی مادری آنان سیدمحمد خاتمی بود که از سال 1376 تا سال 1384 ریاست‌جمهوری ایران را بر عهده داشت. پدر و مادر مهدی و امیرحسین هاشمیان به ترتیب فرزندان حجت‌الاسلام محمد هاشمیان امام جمعه رفسنجان و آیت‌الله صدوقی امام جمعه یزد بودند و این یعنی آنها فرزندان مشترک «یزد و رفسنجان» و «صدوقی و هاشمیان» هستند؛ جایی که «هاشمی‌ها» و «خاتمی‌ها» به هم می‌رسند. مهدی و امیرحسین تنها کسانی هستند که در فاصله دو دهه خواهرزاده رئیس دولت ایران بوده‌اند اما پیوند خانواده و دولت در ایران محدود به ایشان نیست:



نسل اول: اسلام انقلابی و ازدواج انقلابی

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران نسلی از جوانان مسلمان به قدرت رسیدند که مبارزه سیاسی و اسلام انقلابی برای آنها فرصتی باقی نگذاشته بود تا به ازدواج فکر کنند. ازدواج برای این نسل در زمره اولویت‌های زندگی نبود و از سوی دیگر به دلیل دیدگاه مذهبی و عقیدتی آنان امکان آشنایی گسترده جز از طریق خانواده با جنس مخالف را نداشتند یا اگر داشتند دیدگاه ایدئولوژیک این جوانان به آنان اجازه نمی‌داد در دانشکده یا جامعه به انتخاب دست زنند. واقعیت آشکار دیگر این بود که نظام تازه‌تاسیس جمهوری اسلامی نیاز به مدیرانی از جنس این پیروان اسلام انقلابی داشت و آنان که در فاصله سنی 25 تا 35 سال قرار داشتند و روزگاری گمان نمی‌کردند که به عنوان کارمند در اداره یا وزارتخانه‌ای استخدام شوند اکنون در معرض نهادهای وزارت دولت و وکالت مجلس قرار گرفته بودند و شاید درست نبود که در «تجرد» بمانند. اینگونه بود که ازدواج انقلابی به ضرورت اسلام انقلابی تبدیل شد؛ ازدواجی که در درون مناسبات نظام تازه شکل می‌گرفت و اخلاق و آداب خاص خود را داشت: با آشنایی خانوادگی آغاز می‌شد و با مراسم ساده‌ای پایان می‌یافت. گاه مسجد صورت می‌گرفت و تعداد میهمانان مراسم ازدواج بسیار اندک بود. ازدواج‌هایی که در درون خانواده انقلاب صورت می‌گرفت این مزیت را داشت که خانواده‌های عضو این خانواده بزرگتر شناختی کافی از هم داشتند و نیازی به تحقیق بسیار وجود نداشت. سطح توقعات طرفین از یکدیگر نیز اندک بود و به دلیل جو اجتماعی موجود، خانواده‌ها به ساده‌ترین شکل ممکن مقدمات ازدواج را فراهم می‌کردند.

1- داماد سرخانه

یکی از این ازدواج‌های مشهور ازدواج محمد محمدی‌نیک مشهور به ری‌شهری با دختر آیت‌الله مشکینی بود. ری‌شهری که پس از انقلاب اسلامی ایران پس از مدتی حضور در دادستانی ارتش به وزارت اطلاعات، دادستانی ویژه روحانیت، دادستانی کل کشور و سرپرستی حجاج ایرانی رسید، حاج‌آقا مرتضی‌تهرانی را معرفی و مسبب این ازدواج می‌داند: «آقای مشکینی پاسخ ایشان را موقوف به استخاره کرد و پس از چند روز پاسخ داد که استخاره کردم، خوب آمد پس از موافقت ایشان جریان را به خانواده‌ام در تهران نوشتم و از مادرم و عمه‌ام...

خواستم که به قم بروند و صبیبه ایشان را ببینند. آنها رفتند و دیدند و پسندیدند و در پاسخ نامه من نوشتند خوب است ولی خیلی کوچک است. او در آن هنگام تقریباً 9 ساله بود.» (خاطره‌ها، ج 1، ص 52 - 51) مهریه این ازدواج هزار تومان بود: «مهریه را مبلغ 5 هزار تومان نوشتم [اما آیت‌الله مشکینی] در اثر خطای دید پنج هزار تومان را پانصد تومان خوانده بود به ما پیغام داد من حرفی ندارم که مهریه او پانصد تومان باشد ولی چون مهریه خواهر بزرگتر او هزار تومان است همین مبلغ را برای مهریه او بپذیرید. من تعهد می‌کنم کاری کنم که بیش از پانصد تومان شما بدهکار نشوید» (همان: 52) مراسم عقد در حرم امام رضا (ع) «بدون هیچ‌گونه تشریفات اجرا شد» از آن پس آقای ری‌شهری «مانند یکی از اعضای خانواده آقای مشکینی در منزل ایشان و به قول معروف داماد سرخانه» بود. (همان: 53) یک سال و نیم بعد با انتقال به قم داماد دید که «به تدریج شرایطی پیش آمده که احساس کردم ادامه این وضع به مصلحت نیست با اینکه قرار بود جشن ازدواج ما چند سال بعد باشد، پیشنهاد کردم که هرچه زودتر انجام شود تا بتوانیم زندگی مستقل تشکیل دهیم. آقای مشکینی ابتدا با این پیشنهاد موافق نبود دلیل مخالفتش هم کوچک بودن همسر من از نظر سنی بود. چون در آن هنگام یازده سال بیشتر نداشت اما من موضوع را با جدیت پیگیری می‌کردم که همسر من است و شرعاً حق دارم او را به خانه خود ببرم... سرانجام با اصرار من ایشان (مشکینی) راضی شد و جشن ازدواج‌مان در سال 1347 برگزار شد.» (همان: 53)



2- داماد دگراندیش

ازدواج مشهور دیگر عصر انقلاب اسلامی ازدواج دختران آیت‌الله هاشمی رفسنجانی با پسران آیت‌الله لاهوتی بود. هاشمی رفسنجانی و حسن لاهوتی هر دو از مبارزان سیاسی با رژیم پهلوی بودند. همین سوابق و مناسبات سبب شد دو پسر آیت‌الله لاهوتی یعنی حمید و سعید با دو دختر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی به ترتیب فائزه و فاطمه هاشمی ازدواج کنند. فرزندان آیت‌الله لاهوتی از موقعیت سیاسی خود برای ورود به حکومت استفاده نکردند اما فائزه هاشمی در سال 1375 نماینده دوم مردم تهران در مجلس شورای اسلامی شد و به عضویت حزب کارگزاران سازندگی درآمد و همواره به عنوان نماد گرایش لیبرالی پدرش شناخته شد و فاطمه هاشمی نیز به عضویت حزب اعتدال و توسعه درآمد که گرایش میانه‌رو در میان محافظه‌کاران ایران را نمایندگی می‌کند. یکی از مهمترین مصائب و مسائل این دو ازدواج، درگذشت آیت‌الله لاهوتی بود. حسن لاهوتی گرچه از روحانیون مبارز و مبارزین مذهبی محسوب می‌شد اما به جز حمید و سعید فرزند دیگری به نام وحید لاهوتی داشت که مانند فرزندان بسیاری از روحانیون مبارز آن عصر (همچون آیت‌الله طالقانی، محمدی گیلانی، جنتی و...) دگراندیش بود و چپ‌گرا. کار به جایی رسید که روز چهارشنبه 6 آبان 1360 اکبر هاشمی رفسنجانی در کارنامه روزانه‌اش نوشت: «ساعت سه بعدازظهر خبر دادند که از طرف دادستانی انقلاب به خانه آقای [حسن] لاهوتی ریخته‌اند و خانه را تفتیش می‌کنند. به آقای [اسدالله] لاجوردی گفتم با توجه به سوابق و مبارزات آقای لاهوتی بی‌حرمتی نشود. گفت دنبال مدارک وحید [لاهوته] هستند. اول شب اطلاع دادند که آقای لاهوتی را به زندان برده‌اند و احمد آقا هم تماس گرفت و ناراحت بود. قرار شد بگویم ایشان را آزاد کنند. آقای لاجوردی پیدا نشد به آقای [سیدحسین] موسوی تبریزی دادستان کل انقلاب گفتم و قرار شد فوراً آزاد کنند. احمد آقا گفت امام هم از شنیدن خبر ناراحت شده‌اند.» (عبور از بحران: ص 341) اما آیت‌الله لاهوتی هرگز به خانه‌اش بازنگشت. فردا صبح هاشمی رفسنجانی نوشت: «عفت تلفنی اطلاع داد که آقای لاهوتی را دیشب به بیمارستان قلب برده‌اند

بلافاصله تلفن زد و گفت از دنیا رفته‌اند تماس گرفتم معلوم شد صحت دارد. آقای لاجوردی دادستان انقلاب تهران گفت آقای لاهوتی اتهامی نداشته‌اند، برای توضیح مدارک مربوط به وحید آمده بودند که به محض ورود به زندان دچار سکته قلبی شده و معالجات بی‌اثر مانده است. قرار شد پزشکی قانونی نظر بدهد.» (همان: ص 340)

خبر درگذشت حسن لاهوتی نماینده امام خمینی در استان گیلان، امام جمعه رشت، نماینده مردم رشت در مجلس اول و سرپرست سپاه پاسداران با سکوت رسانه‌ها مواجه شد و همین مساله اعتراض فرزندان و عروسان وی را برانگیخت. آنان حتی به پدرشان اکبر هاشمی رفسنجانی که در آغاز جلسه علنی مجلس شورای اسلامی خبر درگذشت آیت‌الله لاهوتی را داده بود، اعتراض کردند: «حمید و فائزه آمدند و شب را پیش من ماندند. چون تنها بودم مقداری آنها را تسلیت دادم و ارشاد کردم. غیرمستقیم گله داشتند که چرا من با صراحت نگفتم که آقای لاهوتی در زندان سکته کرده و فوت شده» (همان: ص 359)

از آن روز سال‌ها می‌گذرد اما هنوز کسی با صراحت از درگذشت آیت‌الله لاهوتی سخن نمی‌گوید.



3- داماد لبنان

ازدواج دیگری که در این سال‌ها رخ داد و پیوندهای خانوادگی روحانی را استوار می‌ساخت ازدواج فرزندان دو روح‌الله به دو دخترخاله بود. سیداحمد خمینی فرزند امام روح‌الله خمینی و سیدمحمد خاتمی فرزند آیت‌الله روح‌الله خاتمی با دو دخترخاله ازدواج کردند که سیدمحمد صدر پسرخاله آنهاست. بدین ترتیب خانواده بزرگی شکل می‌گیرد که پیوند میان خمینی‌ها، خاتمی‌ها و صدرها را برقرار می‌کند. اینگونه است که سیدمحمد خاتمی به دلیل نسبتی که از طریق همسرش با امام موسی صدر می‌یابد به داماد لبنان مشهور است همچنان که آیت‌الله سلطانی طباطبایی پدر خانم فاطمه طباطبایی همسر مرحوم سیداحمد خمینی از جمله علمایی بود که از نامزدی خاتمی برای ریاست‌جمهوری ایران در سال 1376 حمایت کرد.



4- داماد امام

اما این تنها پیوند خاتمی‌ها و خمینی‌ها نیست. در نیمه دهه 60 سیدمحمد رضا خاتمی دیگر فرزند آیت‌الله روح‌الله خاتمی با زهرا اشراقی نوه آیت‌الله روح‌الله خمینی ازدواج کرد. زهرا اشراقی در عین حال دختر آیت‌الله شهاب‌الدین اشراقی داماد امام خمینی است که در سال‌های تبعید امام خمینی دفتر ایشان را هم اداره می‌کرد و به هنگام نزاع سران حزب جمهوری اسلامی با ابوالحسن بنی‌صدر اولین رئیس‌جمهوری اسلامی ایران از سوی امام خمینی به عضویت هیات حکمیت برای حل اختلاف درآمد. آیت‌الله اشراقی روحانی سنت‌گرا و در عین حال آزادیخواهی شناخته می‌شد که نسبت به گرایش‌های حاکم عصر خود از استقلال رای و نظر برخوردار بود. شهاب‌الدین اشراقی روز جمعه 20 شهریور 1360 به علت سکت درگذشت. در سال 1386 شورای نگهبان صلاحیت پسر آیت‌الله علی اشراقی - که نامزد اصلاح‌طلبان برای مجلس هشتم بود - را رد کرد اما با واکنش صریح بیت امام خمینی در مرحله تجدیدنظر صلاحیت او تایید شد.



5- داماد استاد

پس از شهادت استاد مرتضی مطهری، دختر ایشان با پسر آیت‌الله میرزاهاشم آملی ازدواج کرد. داماد استاد اما همان کسی است که به نام دکتر علی لاریجانی یک دهه رئیس سازمان صدا و سیما و قبل از آن وزیر ارشاد اسلامی و پس از آن دبیر شورای عالی امنیت ملی شد. علی لاریجانی عضو یکی از خانواده‌های مذهبی و سیاسی جمهوری اسلامی است. محمدجواد لاریجانی اولین فرزند این خانواده است که به قدرت رسید: معاون وزیر امور خارجه شد و نماینده مجلس شد. ستاره اقبال محمدجواد لاریجانی اما با یک حرکت حساب نشده در دوران انتخابات ریاست‌جمهوری سال 1376 فرو خفت و او اکنون به معاونت حقوق بشر قوه قضائیه کفایت کرده است. صادق لاریجانی که «شیخ» خانواده لاریجانی‌هاست نیز با عضویت در شورای نگهبان در زمره قدرتمندترین فرزندان این خاندان به حساب می‌آید اما آنکه از همه فرزندان مرحوم میرزا هاشم خوش‌اقبال‌تر است علی لاریجانی همان داماد استاد مطهری است که اکنون به نمایندگی از مردم قم به پارلمان راه یافته و قدم در راه ریاست مجلس و شاید ریاست‌جمهوری می‌گذارد.

نسل دوم: اسلام حکومتی و ازدواج حکومتی

با استقرار جمهوری اسلامی و تثبیت انقلاب اسلامی به تدریج اسلام از صورت یک دین به شکل یک دولت مستقر درآمد و روابط خانواده‌های مذهبی و انقلابی به صورت مناسبات خانواده‌های سیاسی و حکومتی درآمد. طبیعی است که هر انقلابی سرانجام به نظامی سیاسی منتهی شود اما در فرآیند این تغییر و تحول مناسبات خانوادگی هم به تدریج تغییر کرد و با بلوغ فرزندان انقلاب اسلامی به تدریج فرزندان انقلاب اسلامی همسران خود را از میان خانواده‌هایی که بیشترین رفت و آمد را با آنها داشتند برگزیدند. گروهی از این ازدواج‌ها به نسبت نسل اول انقلاب ساده‌زیستانه بود اما گروهی از آنها به تناسب شرایط زمان و مکان تغییر کرده و به شیوه ازدواج طبقه متوسط جامعه نزدیک شده است. همزمان با تحولات جمعیتی و طبقاتی در ایران و تغییر موقعیت و مکان زندگی و

مناسبات اقتصادي خانواده‌هاي ايراني، خانواده‌هاي سياسي نيز دگرگون شدند و به شكل تازه‌اي ازدواج‌هاي خود را سامان دادند.



1- مشهورترین ازدواج نسل دوم ازدواج مجتبي خامنه‌اي فرزند مقام معظم رهبري با دختر دکتر غلامعلي حدادعادل است؛ پیش از آنکه به ریاست مجلس هفتم شوراي اسلامي و حتي نمایندگي مجلس ششم برسد. شاید به همین علت باشد که غلامعلي حدادعادل در اسفندماه سال گذشته در گفت‌وگو با مجله شهروند امروز گفته «من این تحلیل را قبول ندارم که چون خانواده ما با خانواده مقام معظم رهبري پیوند سببي پیدا کرد گروه‌هاي سياسي به بنده تمایل نشان دادند. خویشاوندی تاثیري در تصمیماتم به عنوان رئیس مجلس ندارد» دیگر فرزندان رهبر انقلاب نيز با خانواده‌هاي مذهبي و سياسي داراي گرایش‌هاي دیگر ازدواج کرده‌اند: مسعود خامنه‌اي با دختر آیت‌الله خرازي از مدرسین حوزه علمیه قم و خواهر صادق خرازي معاون وزیر امور خارجه در دولت خاتمي و مشاور کنونی سیدمحمد خاتمي ازدواج کرده است در عین حال که کمال خرازي وزیر خارجه خاتمي و رئیس شورای راهبردي روابط خارجی عموي عروس به حساب می‌آید. مصطفي خامنه‌اي دیگر فرزند مقام معظم رهبري نيز با دختر آیت‌الله خوشوقت از روحانیان تهران و نامزد ائتلاف رایحه خوش خدمت (گروه حامی دولت محمود احمدی‌نژاد) ازدواج کرده است. با وجود این فرزند آیت‌الله خوشوقت مدیرکل مطبوعات خارجی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي در دوره سیدمحمد خاتمي بود و در پرونده زهرا کاظمي اظهارنظري متفاوت از اظهارنظرهاي رسمي کرد. دختر دیگر مقام معظم رهبري با فرزند حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی گلپایگانی رئیس دفتر رهبر انقلاب اسلامي ازدواج کرده است. بدین ترتیب با مروري بر ازدواج‌هاي فرزندان مقام معظم رهبري می‌توان گفت هیچ يك از این ازدواج‌ها نمی‌تواند واجد معنای جناحي یا سياسي خاصی باشد. به جز آنکه همگی آنها در محدوده خانواده‌هاي مذهبي و سياسي انقلاب اسلامي رخ داده است.

2- اما ماجرا زمانی جالبتر می‌شود که دریا بيم سلسله این ازدواج‌ها به تدریج خانواده‌هاي بیشتری را در بر می‌گیرد و در نهایت خانواده‌اي بزرگتر را می‌سازد. چندی پیش پسر صادق خرازي با دختر محمدرضا خاتمي ازدواج کرد. بدین ترتیب صادق خرازي که برادر همسر فرزند مقام معظم رهبري است، در عین حال پدر همسر نوه امام خمینی و برادرزاده سیدمحمد خاتمي نیز هست و این به معنای خانواده سياسي و مذهبي بزرگی است که با دو رهبر نظام و يك رئیس‌جمهور و نیز يك وزیر خارجه جمهوری اسلامي نسبت دارد.



3- در ادامه همین مناسبات خانوادگی ازدواج فرزندان مرحوم سیداحمد خمینی و نوادگان امام خمینی نیز جالب توجه است: سیدحسن خمینی نوه ارشد امام خمینی با دختر آیت الله موسوی بجنوردی عضو سابق شورای عالی قضایی و عضو ارشد مجمع روحانیون مبارز ازدواج کرده است.

برادر او یعنی سید یاسر خمینی نیز با دختر سیدمحمد صدر نامزد ائتلاف اصلاح طلبان برای مجلس هشتم ازدواج کرده است. یعنی در واقع فرزند سیداحمد خمینی با دختر پسرخاله مادرش خاتم فاطمه طباطبایی ازدواج کرده که پسرخاله همسر سیدمحمد خاتمی نیز محسوب می شود و از خانواده بزرگ «صدر» به حساب می آید. خانواده امام خمینی البته دامادهای مشهور دیگری نیز دارد: نوه خاتم زهرا مصطفوی دختر امام خمینی با پسر محسن رضایی ازدواج کرده و دختر دیگر آیت الله اشراقی (که نوه امام خمینی به حساب می آید) با پسر آیت الله طاهری امام جمعه سابق اصفهان ازدواج کرده است تا خانوادهای بزرگ شکل گیرد.

4- یکی از جالبترین ازدواج های درون حکومت جمهوری اسلامی ازدواج پسر رئیس اسبق قوه قضائیه با دختر رئیس کنونی این قوه است: پسر آیت الله موسوی اردبیلی از مراجع تقلید شیعه با دختر آیت الله سیدمحمد هاشمی شاهرودی ازدواج کرده است. پسران دیگر آیت الله موسوی اردبیلی هر یک با دختر یکی از بزرگان مذهبی ازدواج کرده اند: دختر آیت الله جوادی آملی از مدرسین حوزه علمیه قم و آیت الله شهرستانی از فقهای قم و نماینده آیت الله سیستانی در ایران که چندی یکی از بستگانش وزیر نفت عراق بود. از نسل دوم این خانواده نوه آیت الله موسوی اردبیلی و آیت الله جوادی آملی با پسر محمد هاشمی برادر آیت الله هاشمی رفسنجانی و رئیس اسبق سازمان صداوسیما ازدواج کرده اند.



5- از میان اعضای دفتر امام خمینی و دفتر آیت الله خامنه ای فرد مشترکی وجود دارد که دو داماد بنام دارد: حجت الاسلام رسولی محلاتی دختران خود را به عقد آقایان ناطق نوری رئیس مجلس چهارم و پنجم و عباس آخوندی وزیر اسبق مسکن در آورده است. حجت الاسلام والمسلمین ناطق نوری هم اکنون مسوولیت بازرسی دفتر مقام معظم رهبری را بر عهده دارد و یکی از سران جناح اصولگرا در ایران شناخته می شود.

گسترش روابط خانوادگی در میان حاکمیت جمهوری اسلامی طی دو نسل سبب شده است به تدریج خانواده بزرگی شکل گیرد که در آن نام‌های آشنایی از خمینی‌ها، خامنه‌ای‌ها، خاتمی‌ها، هاشمی‌ها، صدرها و... به چشم می‌خورد. خانواده‌ای که به تدریج چنان در نسل‌های آینده به هم آمیخته می‌شوند که می‌توانند به حکم شرع محرم یکدیگر شناخته شوند.

شهروند امروز